

صحیح محمد بن اسماعیل بخاری

ابو عبدالله محمد بن اسماعیل بخاری در سال 194 هجری در بخارا به دنیا آمد. او بخشی از تحصیلات خود را در موطن خود دنبال کرد، و از آنجا که پدرش پس از درگذشت، ثروت زیادی برای او به ارث بخاری پس از مسافرت های مکرر، در سال 256 به زادگاه خود بازگشت و در سال 256 هجری در خرتنگ یکی از روستاهای سمرقند وفات یافت [3]. بخاری خود درباره انگیزه فراهم آوردن صحیح گفت: او می گفت: من صد هزار حدیث صحیح و صد هزار حدیث غیر صحیح را در حفظ دارم [5] و این امر نشان گر کثرت روایات در عصر بخاری و نیز ضعیف و جعلی بودن بسیاری دیگر از روایات است. ابن حجر درباره انگیزه بخاری معتقد است:

چون بخاری مسانید را ملاحظه کرد، به این نتیجه رسید که روایات صحیح و ضعیف در آنها در هم آمیخته، به گونه ای که تمیز میان آنها برای همگان میسر نیست، از این رو تصمیم گرفت از میان هزار بخاری بر اساس شرائطی روایات خود را انتخاب کرد که عبارتند از: اتصال سند تا طبقه صحابه، عدالت و ضابط بودن راویان، او گر چه بر این شرائط تصریح نکرده، اما این شرائط از شیوه او در کتاب قابل او نگارش کتاب خود را در حرم پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم آغاز کرد و برای تکمیل کار، شانزده سال در بصره و شهرهای دیگر درنگ نموده و سپس آن را در زادگاه خود به پایان رسانده است. بنا به فرائضی بخاری کتاب خود را بر احمد بن حنبل، یحیی بن معین، علی بن مدینی و شماری دیگر از محدثان عرضه کرد و آنان به استثنای چهار حدیث بر صحت سایر روایات گواهی دادند [9]. بخاری خود از حجیت و صحت روایات صحیح خود دفاع کرده و گفته است: این کتاب میان من و خدایم حجت است. من جز حدیث صحیح در آن نیاورده ام [10].

صحیح بخاری در میان عالمان اهل سنت از جایگاه بس ممتازی برخوردار است، به گونه ای که آن را تالی تلو قرآن و صحیح ترین کتاب ها پس از کتاب خدا دانسته اند. شافعی معتقد است صحیح بخاری ابن حجر در مقدمه شرح خود بر صحیح بخاری در فصلی از اصح بودن صحیح بخاری در زمینه حدیث دفاع کرده است [12].

نووی می نویسد: علماء به یکصدا معتقدند که صحیح ترین کتاب ها پس از قرآن صحیح بخاری و صحیح مسلم است و امت همگی این دو کتاب را پذیرفته اند و کتاب بخاری در مقایسه با صحیح مسلم صحیح تر و فائده اش بیشتر است [13]. ذهبی نیز شبیه چنین سخنی را ابراز کرده است [14]. از این عبارات ها که از زبان مشهورترین عالمان و محدثان اهل سنت ارائه شده می توان برداشت کرد که همگان صحیح بخاری را پس از قرآن معتبرترین کتاب می شناسند و از صحیح مسلم در مرتبه صحیح بخاری بنا به تحقیق فؤاد عبد الباقی دارای 7563 روایت است.

عوامل اعتبار صحیح بخاری نزد عالمان اهل سنت

به نظر می رسد عوامل ذیل در برخورداری صحیح بخاری از اعتباری بس رفیع نزد عالمان اهل سنت نقش داشته است:

1. قدمت کتاب ؛ چنان که بیان شد پیش از صحیح بخاری دو کار برجسته در زمینه گردآوری احادیث انجام گرفت که عبارت بودند از: موطأ مالك و مسند احمد بن حنبل. موطأ مالك به خاطر فقدان جامع محتوای صحیح ؛ کسانی که بخاری را تا سر حد تالی تلو قرآن بالا برده و آن را پس از کتاب الهی اصح کتب معرفی کرده اند با مراجعه میدانی به روایات صحیح دریافته اند که کتاب صحیح همان رتبه صحیح بخاری و نقدها

به رغم دفاع بخاری از صحت روایات صحیح خود و نیز تأکید بسیاری از عالمان اهل سنت بر اصح بودن صحیح بخاری پس از قرآن، نقدهای قابل توجهی بر این کتاب شده است:

الف) ضعف های سندی صحیح بخاری

با آن که درباره روایاتی که بخاری در صحیح آورده، گفته شده است: کلّ من روی عنه البخاری فقد جاوز القنطرة ؛ هر کس که بخاری از او نقل کرده باشد از پل (جرح و تعدیل رجالیان) گذشته است [15]. علامه شرف الدین می نویسد:

از همه زشت تر آن که بخاری در صحیح خود به ائمه اهل بیت علیهم السلام احتجاج نکرده است ؛ زیرا هیچ روایتی را از صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی، زکی عسکری علیهم السلام، در حالی که یا ضربه من تقی ما اراد بها الال لیلغ من ذی العرش رضوانا چه ضربتی بود از آن پرهیزکار ! که از آن جز رسیدن به رضایت خداوند هدفی نداشت.

انی لأذکرة یوماً فأحسبه اوفی البریه عند الله میزاناً

روزی او (ابن ملجم) را به یاد آورم و می پندارم که سنگین ترین میزان نزد خداوند از آن اوست [17].

علامه محمد حسن مظفر در کتابی تحت عنوان: الافصاح عن رجال احوال الصحاح از 368 راوی نام می برد که حداقل به استناد دو تن از رجالیان معروف اهل سنت به شدت مورد طعن و ضعف قرار گرفته اند.

[1]- تاریخ مدینه دمشق، ج 52، ص 50؛ تذکره الحفاظ، ج 2، ص 555؛ سیر اعلام النبلاء، ج 12، ص 392.

[2]- تاریخ مدینه دمشق، ج 52، ص 50-52؛ سیر اعلام النبلاء، ج 12، ص 394-396.

[3]- تاریخ مدینه دمشق، ج 52، ص 56.

- [4] - سير اعلام النبلاء، ج 12، ص 401 ؛ مقدمه فتح الباری، ص 5.
- [5] - تذکره الحفاظ، ج 2، ص 556.
- [6] - مقدمه فتح الباری، ص 5.
- [7] - مقدمه فتح الباری، ص 7 و 8 ؛ اصول الحدیث، ص 312 و 313.
- [8] - علم حدیث، ص 34 به نقل از مقدّمه التاج، ج 1، ص 15 ؛ مقدمه جامع الاصول، ج 1، ص 186.
- [9] - الحدیث و المحدثون، ص 378.
- [10] - همان، ص 379.
- [11] - مقدمه ابن صلاح، ص 20.
- [12] - همان، ص 7 و 8.
- [13] - شرح مسلم، ج 1، ص 14.
- [14] - سير اعلام النبلاء، ج 12، ص 470.
- [15] - مقدمه فتح الباری، ص 381 ؛ الكشف الحثیث، ص 112 ؛ الصحیح من السیره، ج 1، ص 260.
- [16] - علم حدیث، ص 352 - 353.
- [17] - اضاء علی السنه المحمديه، ص 327، به نقل از الفصول المهمّه فی تألیف الامّه، ص 159 و 168. هم چنین ر. ك: المراجعات، ص 415 ؛ النص و الاجتهاد، ص 527 ؛ معالم المدرسين، ج 2، ص 186.
- [18] - علم حدیث، ص 353.
- علي نصیری- آشنایی با علوم حدیث، ص 142